

Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Demokratik Ortam Oluşturma Algıları

Perceptions of Classroom Teachers About Creating A Democratic Environment in Classroom Management

ÖZET

Bu araştırmanın amacı farklı okul türlerinde görev yapmakta olan sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetiminde demokratik ortam oluşturma algılarını betimlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırma verileri, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı boyunca toplanmıştır. Araştırmaya Diyarbakır ilinin Silvan ilçesinde farklı okul türlerinde görev yapmakta olan 21 sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın verileri, nitel analiz yöntemlerinden tematik analiz yaklaşımı dikkate alınarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre demokratik ortamın kategorisi altında demokratik ifade ortamı, demokratik etkinlik ortamı, kritik noktalar ve sorunsal bakış açım şeklinde dört tema oluşturulmuştur. Demokratik ortam temasında öğretmenlerin oluşturduğu demokratik sınıf iklimi, demokratik etkinlik ortamında öğretmenlerin hangi etkinliklerle demokrasi kavramını öğrencilere kazandırmaya çalıştığı, kritik noktalar temasında demokratik tutumların kazandırılmasında hangi durumları önemli gördüğü, sorunsal bakış açım temasında öğretmenlerin kendilerinden yola çıkarak toplumsal alanda bu kavramın içselleştirilmesine yönelik eleştirileri yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, sınıf yönetimi, sınıf öğretmenliği, fenomenoloji

ABSTRACT

The aim of this research is to describe the perceptions of classroom teachers working in different types of schools to create a democratic environment in classroom management. Phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used in the research. The data of the research were collected with a semi-structured interview form. Research data were collected during the 2021-2022 academic year. 21 classroom teachers working in different school types in Silvan district of Diyarbakır province participated in the research. The data of the research were analyzed by considering the thematic analysis approach, one of the qualitative analysis methods. According to the results of the research, four themes were formed under the category of my democratic environment: democratic expression environment, democratic activity environment, critical points and problematic perspective. In the theme of democratic environment, the democratic classroom climate created by the teachers, the activities with which the teachers try to bring the concept of democracy to the students in the democratic activity environment, which situations they consider important in gaining democratic attitudes in the theme of critical points, and the criticism of the teachers about the internalization of this concept in the social field, based on the problematic point of view, took place.

Keywords: Democracy, classroom management, classroom teaching, phenomenology

GİRİŞ

Tarih öncesi çağlarda dahi toplumsal yaşamın bir gereği görülerek uygulanmaya çalışılan demokrasi kavramının ilk olarak antik Yunan medeniyetlerinde görüldüğü bilinmektedir. Ayrıca Roma İmparatorluğu'nda da belli dönemlerde imparatorun yanı sıra halkın seçtiği senatörlerinde yönetime dolaylı olarak halkın iradesini yansıttığı bilinmektedir. O dönemlerden bu zamana dünya toplumları, genel olarak yönetsel ve konjonktürel bağlamda çeşitli safhalardan geçerek demokrasi kavramının tartışmıştır.

Demokrasiyi yalnızca yönetim şekli olarak görenlerle birlikte bir yaşam felsefesi olarak değerlendirenler varsa da demokratik toplumun kalıcılığı anlamında ikinci bakış açısının önemi üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü demokratik sistemin oturması için toplumun demokratikleşmesi yönünde değişimler yaşaması gerekmektedir (Büyükkaragöz, 1989:67; akt. Kaldırım, 2005). Dewey'e göre (1966) devlet yönetimi demokrasinin politik ve yönetsel safhası, insan ilişkilerin gelişmesi ve sürekliliğini sağlanması ise nihai hedefidir. Bu noktadan hareketle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ulusal ve uluslararası politikaları incelendiğinde daha fazla demokratikleşmeye ve toplumsal alanda demokrasinin her alana yayılmasına çaba gösterdikleri görülmektedir.

Demokrasilerde esas olan insan hürriyetidir. İnsan hürriyetinin varlığından söz edebilmek için insanın haklarını kullanabilme ölçüsüne bakmak gerekmektedir. Haklarını kullanamayan insanların hürriyeti de olamaz. Demokrasi insanlara haklarını kullanma imkan ve şartlarını sunan bir sistemdir. Sistemin özü hoşgörüdür. Demokratik hoşgörü

Mehmet Aslan¹ 
Hakan Karaalp² 

How to Cite This Article

Aslan, M. & Karaalp, H. (2023). "Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Demokratik Ortam Oluşturma Algıları", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:46; pp:2112-2119. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.67593>

Arrival: 09 November 2022
Published: 28 February 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

insanların birbirine tahammüllü olmasını sağlar. Buna göre demokrasi, hoşgörü ve hürriyet sistemidir (Doğan,2001,192).

Demokrasi kavramının bireyde hayat bulması adına bireyin birçok değer kazanımı edindiği okul ortamı önemli bir rol oynamaktadır. John Dewey eğitim ve demokrasi kavramlarını ilk kez 1916 yılında yayınladığı Demokrasi ve Eğitim adlı eserinde ilişkilendirmiş ve bireyin demokrasiye yönelik öğrenmelerinin yaşama dönük olması ve uygulanması ile demokratik tutumun kalıcı olacağını ifade etmiştir (Geray, 1993,96). Buna paralel olarak Soydaş ve Güven (2009, s.64) demokrasi şuurunun henüz küçükken aile ortamında kazandırılması gerektiğini ve bu kazanımın okul ortamında demokrasi eğitimiyle geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda aileden sonra bireyin ilk toplumsal tecrübelerini yaşadığı temel eğitim kademesi, demokratik ilke ve düşünce sistemlerinin sadece teorik değil pratik olarak da içselleştirildiği bir ortam özelliğindedir. Dewey (1966) ve Hotaman'a (2009) göre demokrasi, sadece ders konuları ile değil, demokrasinin temel niteliklerinin özümsemiği, demokrasi kültürüne sahip bir okul ortamında pratiği yapılarak öğrenilebilir.

Görüldüğü üzere demokratik tutum ve öğrenmeler noktasında okul yaşantıları önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda öğrencilere bu konuda akademik bilinç noktasında ilk rehberlik edecek olan da sınıf öğretmenleridir. Bununla ilgili olarak Gürşimşek ve Göregenli (2004, s.77) okul yöneticileri ve öğretmenlerin demokrasiye ilişkin algılarının, tutum, değer ve davranışlarının çocukların demokratik bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarında önemli faktörlerden biri olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmenler sınıf yönetimi becerileri ile sınıfta kazandırılmak istenen kazanımlar için uygun ortamlar hazırlarlar. Sınıf yönetiminin alt boyutlarından bir tanesini de "demokratik ortam hazırlama" boyutu oluşturmaktadır. Bu anlamda ilkökul öğretmenlerinin demokrasi algıları ve bu algılara bağlı olarak sınıf içi demokratik ortam hazırlama deneyimlerinin incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ülkemizde öğretmenlerin sınıf yönetiminde demokratik ortam hazırlama deneyimlerine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Öğretmenlerin demokrasi algıları ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde ise genellikle orta ve yükseköğretim kademelerindeki öğrenci, öğretmen adayları ve öğretmenlere odaklanıldığı görülmektedir (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2007; Genç ve Kalafat, 2008; Kılıç, 2010; Kumral, 2009). Bu nedenle bu çalışmanın ilkökul öğretmenlerinin demokrasi algısını ve demokratik ortam hazırlama deneyimlerini inceleme adına anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin toplumsal yaşantının vazgeçilmez unsurlarından biri olan demokrasi kavramının sınıfta öğrencilere nasıl aktarıldığını, öğretmenlerin bu süreçte nasıl yaklaşımlar izlediğini betimlemektir. Araştırmada şu alt sorulara da cevap aranmaktadır:

- a) Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimindeki demokrasi algıları nasıldır?
- b) Sınıf öğretmenleri sınıfta demokratik ortam düzenleme deneyimlerini nasıl anlamlandırmaktadır?

Bu sorular bağlamında oluşturulan görüşme soruları şöyledir:

- a)Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimindeki demokrasi algıları nasıldır?
 - 1) Demokratik sınıf özelliklerinden ne anlıyorsunuz?
 - 2) Sınıfta demokratik ortam oluşturmak gerekli midir sizce? Neden?
- b) Sınıf öğretmenleri sınıfta demokratik ortam düzenleme deneyimlerini nasıl anlamlandırmaktadır?
 - 3) Demokratik bir sınıf ortamı oluşturmayı kendiniz ve öğrencileriniz açısından değerlendirebilir misiniz?
 - 4) Genel olarak eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetiminde demokratik ortam hazırlamaya yönelik algılarını incelemektir. Araştırmanın deseni betimleyici fenomenoloji olarak belirlenmiştir. Akturan ve Esen, (2013)'e göre fenomenolojik araştırma insan orijininde tecrübe edilen şeylerin anlamlandırılmasını ortaya çıkaran tümevarımsal betimleyici bir araştırmadır.

Katılımcılar ve Araştırma Ortamı

Araştırmanın verileri, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı boyunca toplanmıştır. Araştırmanın katılımcıları, maksimum çeşitleme yöntemiyle araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenlerden oluşmaktadır. Çeşitleme kriteri olarak farklı okul türleri dikkate alınmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, Diyarbakır ilinin Silvan ilçesinde merkez ve köy okullarında farklı okul türlerinde görev yapmakta olan 21 öğretmen oluşturmaktadır. Bu öğretmenlerden 7'si ilçe merkez okullarında, 7'si köy bağımsız okullarında, 7'si köy birleştirilmiş sınıflı okullarda görev yapmaktadır.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler tematik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Tematik analiz, görüşme analizinde en yaygın kullanılan nitel yaklaşımlardan biridir. Braun ve Clarke (2006)'a göre tematik analiz, verilerdeki temaları tanımlama, analiz etme ve raporlama için kullanılan bir yöntemdir. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Dört adet ana sorudan oluşan görüşme sorularının yanı sıra her bir görüşmenin akışına göre verilerin temini için katılımcılara sondaj soruları da yönlendirilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların da onayı ile elektronik ortama kaydedilerek daha sonra yazıya aktarılmıştır. Daha sonra veri setindeki her bir görüşme excel ortamında önce ayrı ayrı kodlanmış ardından kodlar birleştirilerek temalara ulaşılmıştır.

BULGULAR

Araştırma verilerinin analizi neticesinde elde edilen kodlardan dört adet temaya ulaşılmış bu temalar da “demokratik ortamım” kategorisi altında toplanmıştır. Elde edilen temalar ise “Demokratik İfade Ortamı”, “Demokratik Etkinlik Ortamı”, “Kilit Noktalar” ve “Sorunsal Bakış Açım” olarak isimlendirilmiştir.

Demokratik ifade ortamı temasında öğretmenler, öğrencilerin hemen her ortamda kendilerini ifade etmelerine ve buradan hareketle haklarını savunma becerisini elde etmelerine yönelik düşünce ve ortam hazırlama deneyimlerini ifade etmişlerdir. Kilit noktalar temasında öğretmenlerin önemli gördükleri ve demokratik ortam için gerekli ve önemli olan kavram ve süreçlere yönelik ifadeleri yer almıştır. Demokratik etkinlik ortamı temasında öğretmenlerin öğrencilerin demokrasi kavramını içselleştirmeleri noktasında uyguladıkları etkinlikler yer bulmuştur. Sorunsal bakış açım temasında ise öğretmenlerin gerek kendilerine yönelik özelleştirileri, gerek öğrencilerinde gördükleri eksiklik gerekse toplumsal anlamda gözlemledikleri demokratik sorunlara yer verilmiştir.

Demokratik ifade ortamı temasında öğretmenler, öğrencilerin hemen her şeyde söz hakkına sahip olması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Ö4: Demokratik sınıfta öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri, bazı öğrenci ile ilgili seçimlerin yapılmasında öğrencilerin fikirlerinin alındığı...

Ö1: Hani öğrencilerin küçük yaşlarda kendilerini ifade etme anlamında, söz sahibi olma anlamında alıştıkları zaman bunu ilerleyen hayatlarında da devam ettireceğini düşünüyorum ben. Öğrencilere kendilerini ifade etmek için fırsat verilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Ö2: Ders konularının nasıl işleneceğinden tutun hangi etkinlikler yapılacağına sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerde öğrencilerin de söz hakkına sahip olabileceği bir sınıf atmosferini anlıyorum.

Ö3: Demokratik sınıf özellikleri deyinince öğrencilerin de söz hakkının olduğu rahatça kendilerini ifade edebilecekleri bir ortamın olduğu, birbirlerinin haklarına saygı gösterdikleri bir ortam geliyor aklıma.

Bununla birlikte alınacak kararlarda söz alarak görüşlerini belirtmeleri ve sonuç olarak ortak bir karara varılması noktasındaki istek düşünce ve gerçekleşmesi yönündeki uygulamalarına değinmişlerdir.

Ö4: İşte gelen çoğunluğun talebine göre o şekilde atıyorum bir dersin içeriğini bile değiştirebiliyoruz.

Ö1: etkinliklere katılım gösterdiği ve sınıf içerisinde yapılıcak etkinliklere, belli bazı etkinliklere birlikte karar verildiği bir ortam

Ayrıca kendini ifade etmeleri becerileri ile birlikte haklarını savunacakları bir ortamın oluşması gereği ve bu sayede ortaya etkileşimli bir ortam çıkacağı yönünde görüşler belirtmişlerdir.

Ö5: Kartlarımız var, söz hakkı alma kartları, isimleri yazıyor çocukların, bi de okuma kartları var, birisi sarı birisi mavi, kendileri hazırladılar.

Ö1: Öğrencilerim de bu konularda söz sahibi olmaları gerektiği yerlerde hani belli saygı dozunu aşmadan haklarını savunabilmek...

Ö2: Baktım iki tane öğrenci, gidiyolar böyle şeye doğru sınıfın kapısına doğru. Nereye gidiyorsunuz dedim. Öğretmenim dedi seni şikayet edicez dedi. Kime dedim. Müdüre. Niye. Akıllı tahtayı bozdun.

Ö5: Söz hakkında da yine bu kez mavi kartlardan ikisi söz hakkı alma süresi ile bi parça okuma süresi aynı olmadığı için itiraz ettiler.

Yine bu temada sınıfın sözel etkileşime daha müsait hale gelmesi için sınıfın fiziki düzeni ile ilgili uygulamalara giden öğretmenlerin görüşlerine de yer verilmiştir.

Ö3: Fiziki durum ve öğrenci sayısı müsaitse ben yani u düzenini tercih ediyorum. Uyguladım Daha önceki sınıflarımda da yaptım. Bi on öğrencim vardı... Geleneksel sınıf ortamında biliyorsunuz arka arkaya dizili sıralar olduğu için iletişimi engellediğini düşünüyorum

Ö5: Eskiden olduğu gibi öğretmenin kürsüsünün çok yüksek olduğu bir fiziki ortamın olmaması gerekiyor.

Kilit noktalar temasında öğretmenlerin demokratik bir ortamda öğretmen ve öğrencide mutlaka bulunması gereken özelliklere, önemli süreçlere ve bunların gelecekteki topluma vereceği demokratik katkıya yönelik ifadeleri yer bulmuştur. Bu bağlamda öğretmenler demokratik bazı özelliklerin kazanılmasında birinci sınıfı kritik dönem olarak anlamlandırdıkları görülmüştür.

Ö4: Yani çocuklar en temelde birinci sınıfta bu kavramı güzel mantıklı izah eden işte bu ortaya oy sandığı koyup olayı biraz süsleyip püsleyip çocukların hoşuna gidecek şekilde getirdiğiniz zaman onlar görselden algıladıkları için daha çok böyle olayları yaşayarak algıladıkları için uzun vadede sıkıntı çıkarmamaya başlıyorlar ve bir süre sonra alışıyorlar buna itiraz etmemeye başlıyorlar.

Ö1: Birinci sınıftan beri bu böyle ve öğrenciler kendileri seçerler birinci sınıftan beri kendileri seçerler. Hiç bu konuda ben müdahale etmem.

Ö3: Ama zamanla hele böyle birinci sınıftan alırsak çocukları daha rahat aşabiliyoruz.

Öğretmenler, çocuklara bu yaşlarda demokrasi eğitimi verilmesinin onların uzun vadede demokratik bireyler olarak topluma kazandırılacağı yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu “demokratik yatırım” ifadesi ile kodlanmışlardır.

Ö4: Uzun vadelerinde kendileri de on sekiz yaşından sonra seçmen oldukları zaman bu süreci çok daha rahat yürütürlerdir. Yani yenmeyi yenilmeyi işte bu süreçte karşı tarafa saygı duymayı, süreç işlerkenki birbirleri ile olan diyaloglarını daha rahat götürürler diye düşünüyorum.

Ö1: Okul toplumun küçük bir kesmi olduğu için eğer okulda biz sınıfta çocuklara demokrasi algısını demokratik ortam algısını yerleştirebilirsek çocuk bunu ilerde gündelik yaşamına uyarlayabilir.

Ö2: İlerki hayatlarındaki işte siyasi tercihlerden tutun iş tercihlerinde, yaşayışlarına kadar el atacakları her adımda demokratik bilince sahip olması...

Ö3: Şöyle, demokrasi aslında bir yaşam biçimi, dolayısıyla hani bu öğrenil-mesinden ziyade yaşanması da gereken bir şey okullar da toplumun küçük bir birimi, dolayısıyla okullar bu toplumun hem kültürünü hem işte yaşayışlarını da yansıtıyor. Dolayısıyla okulda da bir demokrasi kültürü olması gerekiyor bu sebeple önemli... çünkü çocukların yaşayarak öğrenmeleri gerekiyor bazı şeyleri, demokrasi de bunlardan birisi aileden sonra da tabii ki ilk karşılaştıkları yer okul. Bunu ancak yani okul sayesinde öğrenebilirler diye düşünüyorum.

Ö5: Sonraki süreçte yetişkin olduğunda büyüdüğünde de bir demokrasi kültürünü edinmiş bireyin topluma sağlıklı katkı ile bunu kazanmamış bir bireyin ki tamamıyla farklı olacağı için en başta o demokratik kültürün çocukluk yaşta sağlanması gerekiyor bunu sağlamak aynı zamanda ders sürecinde daha mutlu, daha etkin bir ders sürecinin olmasını da sağlıyacaktır zaten.

Öğretmenler, ders süreç ve etkinliklerinde eşitlik ve adalet kavramlarını göz önünde bulundurarak gerçekleştirdiklerini ve gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ö2: Bütün iş gücü herkese eşit bir şekilde paylaştırılmış. Sadece işte bundan salt böyle bir eşitlik algılamayın adaletli bir seçim diyebiliriz. Örneğin çok hareketli olan çocuklara daha çok hareket edebileceği görevler veriyorum işte daha az hareketsiz ama işte işte sınıfın kıyısında köşesinde kalmış itilen kakılan çocuğa hani biraz daha sosyal ortamlara girebileceği görevler vermeye çalışıyorum. Hani benim için zaten demokrasi işte ya da eşitlik herkesin aynı şeyi yapması değil herkesin ilgi ve yetenekleri ya da ihtiyaçları doğrultusunda bir şeyleri yapması şeklinde..

Ö5: Her öğrencinin yeri geldiğinde eşitlikçi yeri geldiğinde daha adil olarak derse katılımının sağlandığı bazen pozitif ayrımcılığın yapılmasının gerektiği durumlarda, öğrenme güçlüğü olan çocukların da derse katılabildiği ve karar verme her şeyden önce karar verme süreç içerisinde öğrencilerin daha aktif olduğu bir ortam düşünüyorum.

Ayrıca öğretmenler, demokratik davranışların kazandırılmasında öğretmenin öğrencilere örnek olduğu ve bu süreçte sabırlı davranmaları gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Ö3: Tabii ki bunda öğretmenin rolü de çok önemli. Öğretmenin de bu saydığımız özelliklere sahip olması lazım. Öğretmenin de bu davranışları göstermesi lazım ki öğrencilerde bu şekilde davranabilsinler. Ya öğretmenin tutumu çok önemli demokratik sınıf ortamı oluşturmada sınıf oturma düzeninden tutun da öğrencilerin isteklerini rahatça dile getirmelerine kadar her şeyde öğretmenin rolü çok önemli...

Ö5: Yani sınıf öğretmenliğinde her şey zaten sabırdan geçiyorsa, demokratiklik de biraz sabırdan geçiyor yani sizin sizin isteklerinizi karşınızdakine dikte ile yaptırmak en kolayı, hayır bu böyle olacak dediğinizde karşınızdaki kitle küçük yaş grubu olduğu için sinip tamam öyle olsun diyo ama kabul etmiyor aslında çocuk burada her öğretmen de sabır testinden geçiyorsa sanırım. Sabır ve zaman konusunda her öğretmenin kendisini belirli aralıklarla hatırlatması gerekiyor kendisine.

Demokratik etkinlik ortamı teması, öğretmenlerin demokratik ortam hazırlama noktasında ön gördükleri veya uyguladıkları etkinlikler ile bunlardan öğrenci davranışları üzerindeki etkilerine yönelik görüşlerinden elde edilen kodlardan oluşan bir tema olmuştur. Sınıftaki herhangi bir görev veya etkinlik için yapılan seçimlerde özellikle başkanlık seçiminin ön plana çıktığı görülmektedir. Öğretmenlerin, bu seçimlerle ilgili deneyimlerine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

Ö4: Sayıyoruz, parmak sayıyoruz ya da işte küçük kağıtlar yapıyoruz, okul kooperatifinden işte ufak tefek kartonlar alıyoruz kesiyoruz içine oy atıyorlar falan kimseyi de görmüyor bazen onu da yapıyoruz misal çok kritik şeylerde sandık koyuyoruz ya da bir kağıt, kapalı kağıt usulü yapıyoruz. Şimdi atıyorum birisini seçerken çocuk başka bi a sevdiği bi arkadaşını seçmeyince mahcubiyet duygusu yaşıyor onların da önüne geçmek için bazen gizli oy yapıyoruz ama misal bi film seçiminde çok da önemsemiyoruz hemen el kaldırarak oylama yapabiliyoruz çocuklar da zaten itiraz etmiyorlar o zaman çıkan sonuca, hatta çocuklara tutturuyorum aynı şeydeki gibi çetele tutturuyoruz biz, normal işte çetele tutmayı da öğrettik, o şekilde birkaç öğrenciye çetele tutturuyoruz hatta çıkan oyları da bütün sınıfa gösteriyorum misal, Ahmet çıktı, herkes görüyo itiraz etmiyo çok itiraz varsa oylamayı tekrardan yapıyoruz o da çok nadir oluyo hani 1 çocuklar ikna olmasa ya da şunu yapıyoruz işte bugün oylamada bu çıktı bu filmi seyretçez atıyorum tamam yarın bi başka zaman da bunu seyretçez herkes kabul ediyor ve o şekilde,

Ö1: Kendileri hatta şey olur, eski başkanlar tahtaya çıkarlar, oyları sayarken ben onlar çarpı atarlar sonra yeni başkanlar açıklanır eski başkanlara ben teşekkür ederim alkışlarız sonra yeni başkanlar gelir, eski başkanlarla yeni başkanlar birbirlerini tebrik ederler sonra eski başkanlara veda ederiz, yeni başkanlara bi moral alkışı yaparız sonra onlara görevlerini hatırlatırım ve yerlerine otururlar.

Ö3: Bi kere sınıf başkanlığı olayımız var bizim ve sınıf başkanlığı için yani çocuk, çocuklar için çok önemli bu sınıf başkanı olmak Biz de bunu seçimle yapıyoruz. Herkes adil bi şekilde yani soruyorum kim aday olmak istiyo sınıf başkanı Çıkıyorlar, biz de oylama yapıyoruz. En çok oyu alan sınıf başkanı oluyor, ikinci en çok oyu alan kişi de başkan yardımcısı oluyor.

Bununla birlikte sınıf başkanlığının sürekli bir dönüşüm halinde belli periyotlarla değiştiğine yönelik öğretmen görüşleri de ortaya çıkmıştır.

Ö1: İşte bizim mesela her ay, sınıf başkanımız değişir.

Ö2: Sınıf başkanı seçiminde zaten sınıf başkanı seçimini yapıyoruz. Ve bu sınıf başkanı seçimi, ben şu an aldığım sınıfta üç yıldır okutuyorum. Birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar aynı kişi değil hatta aylara göre bile başkan değiştiriyoruz bu seçimi yaparken de işte başkan olmayan kişileri de hani seçtirmeye böyle imalarla falan hani “onu seçelim, ona oy verelim” şeklinde hani biraz çocukları hani yönlendirmeye çalışıyorum hani herkes başkan olsun herkes bu görevi tatsın herkes ilkokul anılarını anlatırken “ben hani başkan oldum” diyebilisin şeklinde.

Ö5: Evet bu yönde çabalar sarf ediyorum şöyle; örneğin bizde başkan seçimleri, sürekli olarak değişir ve hep çocuklar seçer. Ayda bir kez değişir. Ama eğer çocukların itirazı varsa yani seçilen başkan örneğin doğru şekilde yönetildiklerini iste... düşünmüyorsa çocuklar, bu tekrar sınıfta tartışılır. Şikayetler ve başkanın savunması... eğer ve birincisinde ve mutlaka uyarılma hakkı olur ama hala itiraz ediliyorsa değiştirelim mi talebi ile vaktinden önce de başkanımız değiştirilebilir.

Öğrencilerin bağımsız bir şekilde sınıf ortamında görev ve sorumluluk bilincinin oluşması yönündeki öğretmen görüşü şöyledir:

Ö1: Sonra seçilen başkanlar panolardan görevli öğrencileri kendileri seçerler. Onlar çünkü onlar görevlendirirler. Sınıftaki geri kalan o o tarz gündelik işlerle ilgili bütün görevlendirmeleri o başkanlar yapar. Bana hiçbir şey kalmaz. Onun dışında diyelim ki sınıfta şey okunacak işte ödev hazırladılar, ödevi hazırlayacak öğrenciler sunum yapacaklar. Bunla ilgili olarak mesela işte kümeler sunum yapacaklar. Kimler sunum yapsın diye konuştuğumuzda genelde şey olur işte kimin ismi alfabetik olarak öndeyse ona göre dizilirler ve ona göre sunum yaparlar ya da kendi aralarında bi sıra oluştururlar. Ona göre sunum yaparlar. Ben hiç müdahale etmem Hani bu tarz şeyleri ben hep öğrencilere bıraktım hani öğrencilerin söz sahibi olabilecekleri konularda hep öğrencileri yönlendirmeye çalıştım öğrencilere topu attım kendi kararlarını kendileri versinler diye, bunun da şeyini çok gördüm beden eğitimi derslerinde dışarı çıktığımızda kendi kendilerine oyun kurarlar, iş bölümünü yaparlar, oyun oynarlar ve benim yanıma hiçbi anlaşmazlık anında gelmezler bi anlaşmazlık yaşamazlar kendi aralarında çözerler onu.

Öğretmenler, demokratik ortam oluşturma yönündeki deneyimleri içerisinde yardımlaşma ve paylaşma davranışlarının oluşmasına yönelik uygulamalarından da bahsetmiştir.

Ö2: Cuma günü de paylaşma günü. Bunların hani yapmamızın amacı, bütün çocuklar hani aynı şeyi yesinler, kimsenin hani canı diğerininkini istemesin, hani herkes paylaşsın şeklinde Cuma gününde de hamur işi günü aslında. Bütün öğrenciler hamur işlerini fazla fazla getiriyorlar işte sigara börekleri olsun işte pişi diye bi şey var bizim orda e yağ kızartma hamuru işte O o tarz şeyler var ve her çocuk böyle arkadaşlarının sayısınca getiriyor onları. Bazı çocuklar getiremiyor zaten.

Ö3: Görev dağılımlarında ama tabi ki hani birbirlerine yardımcı olmalarını aşlamaya çalışıyoruz aslında şöyle: kimisi bazı yönleri daha iyi oluyo öğrencilerin diğerlerine de yardım ediyö. Yani matematiği iyi olan bi öğrenci zorlanan bi öğrenciye gönderiyorum ben işte sen ona yardım et. Öbürküsünün daha farklı bi yeteneği var, resimde iyiyse yapamayana o yardım ediyor. Bunun gibi hani paylaşmayı, yardımlaşmayı, bu tür tutumları kazandırmaya çalışıyoruz. İşte beslenme saatlerinde de aynı şekilde ve zamanla bu çocuklar bi süre sonra hani söylemeye gerek kalmadan işte öğretmenim atıyorum Ayşe'nin boyası yokmuş ben verebilir miyim işte Ayşe'nin annesi beslenme hazırlayamamış ben paylaşabilir miyim kıvamına geliyorlar ve bu güzel bişey...

Öğretmenlerin öğrencilerin birbirlerinin farklılıklarını kabullenmesini sağlama ve farklı bireyleri topluma kazandırılmasını sağlama deneyimlerine yönelik görüşleri de bu temada yer almıştır.

Ö3: Ama zamanla tabi ki burda benim tutumum da devreye girdi. Hani onun da o şekilde kabul edilmesi gerektiğini çocuklara öğrettik kendi davranışlarımızla da hani Pınar'ı birazcık daha böyle ön plana çıkardım. Ne biliyim daha böyle kendime de yakın oturttum. Göz teması kurmaya çalıştım. Hani bunları öğretince ve Pınar'ın değerli olduğunu diğer öğrencilere de hissettirince baktım diğer çocukların tavrı da Pınar'a karşı değişmeye başladı. Onlar da bu sefer Pınar'ı şey yapmaya başladılar. "Bi şey yapamıyorum", "öğretmenim ben yardım ederim, ben gösteriyim gel Pınar

Ö3: Ve şey yapmaya başladım Hediye'yi de biraz daha böyle ön plana çıkarma, söz hakkı verme, onun da değerli olduğunu aynı şekilde uyguladım. Bu sınıfta da ve sonrasında baktım ki ilk başlarda hiç konuşmayan Hediye, daha sonrasında kendine bi özgüveni geldi, notları düşüktü, notları yükselmeye başladı, kendini ifade etmeye başladı kendini ifade etmeye başladı, arkadaşlarıyla oyun oynamaya başladı arası düzeldi.

Sınıf içindeki görev dağılımına yönelik olarak herkesin adaletli bir şekilde görev almasına yönelik olarak öğretmen görüşlerinden biri şöyledir:

Ö5: Bu görevlerde çocukların istekleri oluyor ama orda çok fazla görev olduğu için zaman olmadığı için belki demokratik açıdan ne bilmiyorum ama ben seçiyorum. Kim istiyor diye soruyorum, parmak kaldırıyorlar, ben seçiyorum. Sonraki sefer o görevi alan kişi değilde almamış olanlar parmak kaldırıyor böylece her biri dönem içerisinde mutlaka o görevleri yapmış oluyor.

Öğretmenlerin öğrencilerin yaşadığı sorunlar karşısında çözüm bulmalarını sağlama yönünde öğrencilere uyguladığı rehberlik, öğretmenlerin demokratik sınıf ortamı oluşturma deneyimleri arasında ifade edilmiştir.

Ö5: Yani onlar söylediklerinde eğer söyledikleri talepleri mantıklıysa bu talebe cevap vermek şeklinde peki napalım? Bana öncelikle sadece şikayet şeklinde geliyordu. Her şeyden şikayet etme .Hayır şikayet diil ne yapalım söyleceksiniz yani bi çözüm istiyorum şeklinde yönettim. İstediklerinde, sorduklarında bi talepte bulduklarında ne yapmamı öneriyosunuz ne istiyosunuz diye düşündü düşün yani onları daha çok düşündürüp onların talep etmeyi de aynı zamanda ve çözüm bulmayı da ee istedim onlardan.

Sorunsal bakış açım teması, öğretmenlerin gerek kendilerine yönelik özeleştirileri, gerek öğrencilerde gözlemlediği demokratik olmayan davranışlar gerekse de topluma yönelik gözlemleri üzerinden konuya yaklaşımlarının birleştiği bir tema olmuştur. Bu bağlamda öğretmenlerden bir tanesi medya ve sosyal medyayı referans göstererek ülke olarak demokrasi kültürünün tam olarak oturmadığını, bu kültürün okullarda ders olarak olmasa bile "fırsat eğitimi" olarak nitelendirdiği kendiliğinden oluşan durumlara karşı süreci yönetme şeklinde aktardıklarını ifade etmiştir.

Ö4: Sosyal medyadan ya da işte olan seçim süreçlerinden halkın çok fazla bu konuda bilinçli olmadığını görebiliyoruz üç aşağı beş yukarı işte tartışmalar televizyonlarda medyada birbirlerine laf söylemeler vesaire vesiare ya da insanların birbirlerine çok fazla saygı duymaması noktasında u bi demokrasi kültürü eksikliği toplumsal olarak yaşıyoruz Hani bu ders olarak alınabilir mi alınabilir ama işte u çok fazla hani müfredatımız zaten kalabalık, alınmasa bile işte biz buna fırsat eğitimi diyoruz. Hani spontane gelişen olaylarda dahi hemen bu sistemi uygulayıp pratik bir şekilde çözüme götürebiliyorsunuz ve bununla da birlikte demokrasi kültürünü çocuklar öğrenmiş oluyorlar.

Bununla birlikte bazı öğretmenlerin kendileri ve sınıfları ile ilgili demokratik ortamlarını akademik başarı, öğrenci mevcudunun fazla olması gibi çeşitli durumlarla ilişkilendirerek özeleştiride bulunduğu görülmüştür.

Ö1: Yani hani belki çok daha ileri düzeyi vardır. Ben kendim kendi bildiğim yöntemimle bu kadarını yapabiliyorum. Öğrencilerim şey olsa, akademik anlamda biraz daha iyi olsalar daha da fazla yapmak isterim aslında. Ama hani yapabildiğim kadarı bu şimdilik.

Ö5: Bazen çok yoğun olduğumuz için ben, iki tane kaynaştırma öğrencim var. Bazen çok onları dinlemeyebiliyorum yani şu an diil daha sonra bakalım diyebiliyorum. Ya da birbirlerinden şikayet ettikleri konularda tam anlamıyla şikayetlerini çözmek için çok onlara zaman tanımayabiliyorum. O konuda zaman ve onları dinlemek konusunda eksiklerim olduğunu düşünüyorum çünkü bu da bi demokratiklik zaman açısından biraz yönetemediğim için o konuda sanırım çocukları çok fazla dinleyemediğimi ve bunun bi eksik olduğunu söyleyebilirim.

Yine öğretmenlerden birinin sınıf ortamında uygulanan demokratik etkinliklerin okul dışında öğrenciler tarafından tam olarak uygulanmadığını gözlemlediğini ve bu uygulamaların hayata transfer edilmesi gerektiğini ifade ettiği görülmüştür.

Ö2: Şöyle bir problem oluyor hani bu kadar biz sınıfta buna dikkat ederken hani sınıf dışına çıkınca çocuk kantin sırasında beklerken sıra olamıyor . Öndeki arkadaşın sırasına geçmeye çalışıyor. Ya da tuvalet yapar tuvalet sırasındayken aynı şeyler olabiliyor. Sınıfta bu tarz şeylere çok dikkat ederken çocuk sınıf dışına çıkınca ya da arkadaş ortamında birden hani bambaşka olabiliyor. Bunların bence sınıf içinde öğrenilmesinden daha değerli, kıymetli olan şey günlük hayata transfer edilebilmesi.

Aynı öğretmenin ailenin çocuğa vereceği eğitimin önemine değinerek okulda verilen eğitimin aile tarafından desteklenmesi gerektiğini ifade ettiği görülmüştür.

Ö2: Burda da en büyük sıkıntı ailede başlayan eğitim. Biz ne kadar çocuklara evde okulda bu tip şeylere dikkat etmesi gerektiğini söylesek de aile başka türlü uyguladığı başka türlü şeyler yaptığı için bizim bu eğitimlerimiz okulla sınırlı kalıyor çocuk bu şekilde şöyle kodluyor zihnine: ben hani arkadaşlarımın hakkına işte o sınıfta saygı duymalıyım. Ben işte bu tür demokratik eylemlere sadece o sınıfta yapmalıyım

Son olarak öğrencilerin öğretmene sürekli şikayetle gelmesinin kendisinde bu sorunlara demokratik açıdan eğilmesi noktasında bıktırıcı bulan öğretmenimiz bir noktadan sonra yeterli ilgiyi göstermekten vazgeçebildiği şeklinde bir özelleştireci yapmıştır. Burada bir vazgeçme durumu ve durumun nedeni itibarı ile ayrıca kodlama gereği duyulmuştur.

Ö2: Bi de bıkkınlık oluyo öğretmenlerde. Ben de de bazen oluyo. Öğrenci bana çok kolay bi şekilde zaten öğrenciler, şu bana bunu yaptı bu bana bunu yaptı hani demokratik hakkını ee yani işte yenildiği noktalarda bana savunma yapıyo ve şikayetlerde bulunuyo hani diğer arkadaşımı uyardım için. Çok fazla oluyo bu şikayetler. Bi noktadan sonra hani sen onları dinleyince onların sana şikayet etme oranı pekişiyor. Hani bu tip noktalarda da öğretmen yoruluyor işte sen öğretmen olarak demokratik bir ortam oluşturmaya çalışıyorsun. Öğrencilerin haklarının korunduğu onun işte demokratik bir kültür yapılandığı bir ortam hazırlıyorsun çocuklara ama bu tarz şikayetlerden dolayı bi yerden sonra öğretmenin ben çok yorulduğunu düşünüyorum hani kendim de yoruluyorum çünkü bi noktadan sonra yeter diyosun hani benim odaklanmam gereken başka şeyler de var. Yani bi noktadan sonra işin ucunu kaçırıyor olabilirim.

SONUÇ

Katılımcı öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda demokratik ortamın kategorisi altında demokratik ifade ortamı, demokratik etkinlik ortamı, kritik noktalar ve sorunsal bakış açım şeklinde dört tema oluşturulmuştur.

Demokratik ifade ortamı temasında bazı öğretmenler, demokratik bir sınıf ortamının özellikleri bağlamında öğrencilerin kendilerini ifade ettikleri haklarını savundukları, sınıf içinde yapılacak her türlü etkinliğe onların katılımıyla karar verildiği ve her birinin eşit söz hakkına sahip olduğu bir ortamın oluşturulması gerektiğinden bahsetmiştir. Bununla birlikte deneyimleme noktasında da bunları genellikle uygulamaya döktüklerini ve bu noktada çeşitli yöntemler kullandıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlerden bazıları ise sınıfın fiziki yapısının sınıfın tamamının birbiri ile etkili iletişim yapabileceği bir şekilde düzenlenmesi gerektiği ve bunu uyguladıkları noktasında görüş bildirmiştir.

Demokratik etkinlik ortamı temasında neredeyse öğretmenlerin tümü, sınıf başkanlığı seçiminin öğrencilerin oylaması ile gerçekleştiğini ve periyodik olarak sınıf başkanlarının sürekli değiştirildiğini ve tüm öğrencilerin bu sayede bu duyguyu tattığını ifade etmiştir. Yine bu tema kapsamında bazı öğretmenler, sınıf içindeki çeşitli karar verme süreçlerinde öğrencilere oylama yaptırdıklarını, sınıf içindeki diğer görevlendirmelerde de gerek oylama gerekse sırayla yapma şeklinde yaptırdıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte bazı öğretmenler, sınıf içinde paylaşma ve yardımlaşma etkinlikleri yaptırarak öğrencilerde bu noktada duyarlık oluşturmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlerden birinin çeşitli farklılıkları olan öğrencilerin sınıfta kabul görmesi yönünde öğrencileri yönlendirecek yaklaşımlar sergilediğini ifade etmesi yine bu tema içerisinde kendisine yer bulmuştur.

Kritik noktalar teması, öğretmenlerin demokratik bir ortam oluştururken dikkate aldıkları bazı unsurlar doğrultusunda tasarlanmıştır. Bazı öğretmenler, demokratik bir sınıf ortamı oluşturmayı öğrencilerin ileriki yaşamlarda demokratik davranışlar sergilemesi açısından önemli bulduklarını ve etkinliklerin içselleştirilmesi noktasında birinci sınıfın etkili olduğunu ifade etmiştir. Yine bazı öğretmenler, sınıf içi etkinlikler gerçekleştirilirken adalet ve eşitlik kavramlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini ve etkinlikleri gerçekleştirirken de bu duruma dikkat ettiklerini ifade etmiştir. Öğretmenlerden biri demokratik ortam oluşturma noktasında öğretmenin öğrencilere bir model olduğunu bir diğeri ise demokratik ortam oluştururken öğretmenlerin öğrencilerin talepleri karşısında sabırlı olmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Sorunsal bakış açım temasında öğretmenlerin kendilerine sınıf ortamına veya topluma yönelik eleştirel görüşlerine yer verilmiştir. Bu bağlamda öğretmenlerden bazıları kendileri ile ilgili özelleştirilerde bulunmuştur. Öğretmenlerden biri öğrencilerin akademik başarısının yüksek olması ile demokratik ortam oluşturma arasında bağ kurarak yüksek

akademik başarılı öğrencilerle daha çok etkinlik yapabileceğini veya kendisinin elinden bu kadar geldiğini ifade etmiştir. Bir diğeri, sınıf mevcudunun kalabalık olmasının öğrencilerin ihtiyaç ve taleplerine yetişme noktasında kendisini sınırladığını ve bazen yeterli ilgiyi gösteremediğini belirtmiştir. Başka bir öğretmen, öğrencilerin çok fazla şikâyetle gelmelerinin kendisini bir noktadan sonra bıktırdığını ve onlara demokratik çözümler bulma veya buldurma noktasında zafiyet göstermesine neden olduğunu ifade etmiştir. Aynı öğretmenin birbiri ile ilişkili olarak öğrencilerin sınıf dışında bu davranışları göstermediğini gözlemlemesi ile birlikte burada önemli bir rolün de aile eğitimi olduğunu ifade ettiği görülmüştür. Öğretmenlerden biri sosyal medya ve medyayı referans göstererek ülke genelinde demokrasi kültürünün yerleşmediğini ve bu kültürün demokrasi dersi olmamasına rağmen okulda ve sınıfta örtük bir şekilde verilmeye çalışıldığını ifade etmiştir.

Bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda demokratik sınıf ortamı oluşturma deneyimleri nitel bir yaklaşımla incelenmiştir. Katılımcıların gerek kolay ulaşılabilir olması gerekse temsil sayısının azlığı bu araştırmanın sınırlığı olarak görülmektedir. Bu bağlamda demokrasi ortamının sınıflardaki durumunu ortaya daha net koyabilecek yüksek katımlı temsil gücü yüksek çalışmalar yapılabilir. Yine öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda demokrasi tutum ölçekleri ile nicel çalışmalar yapılabilir ve bu görüşler doğrultusunda demokratik uygulama eylem planları oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- Akturan, U., & Esen, A. (2013). Fenomenoloji. İçinde, T. Baş & U. Akturan (Ed.), *Nitel araştırma yöntemleri* (2. Baskı). (ss.v84-98). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Büyükkaragöz, S. (1989). *Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Dewey, J. (1996). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. New York: The Free Press.
- Doğan, İ. (2001). *Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Doğanay, A., Çuhadar, A., & Sarı, M. (2007). Siyaset benim neyime! Öğretmen adaylarının siyasal katılımçılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 13 (50), 213-246.
- Genç, S.Z., & Kalafat, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 211222.
- Geray, C. (1993). İnsan Hakları İçin Eğitim. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt:XV.
- Gürşimşek, I., & Göregenli, M. (2004). Öğretmen adayları ve öğretmenlerde demokratik tutumlar, değerler ve demokrasiye ilişkin inançlar. 20–21 Mayıs 2004, I. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu Bildirileri* (77–85). Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Hotaman, D.(2009). Demokratik eğitim: demokratik bir eğitim programı. Kıncal, R.(Editör) 11–12 June 2009, *International Symposium On Democracy Edutacion In Europe Proceedings*, (474–485). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin demokrasi algıları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3).
- Kılıç, D. (2010). Changes in democratic attitudes of trainee teachers over time. *Social Behavior and Personality*, 38(9), 1211-1218.
- Kumral, O. (2009). Öğretmen adaylarının öğretim elemanlarının davranışlarına yönelik algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 92-102.
- Soydaş, S., & Güven, B. (2009). Öğrencilerin hayat bilgisi dersinde demokrasi kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların incelenmesi. Kıncal, R.(Editör) 11–12 June 2009, *International Symposium On Democracy Edutacion In Europe Proceedings* (64–80). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.